a) Vad är huvudbudskapet? Vad vill Durkheim få sagt?

Durkheim ville två saker; dels beskriva självmordet som ett fenomen på en social arena och inte endast en handling baserat på psykologiska grunder, och dels beskriva sociologi som ett ämne och som vetenskap. Durkheim var ute efter att skapa och förtydliga den sociologiska vetenskapen och han ville visa hur forskning inom denna nya vetenskap skulle ske (Ritzer, 2008:74f), och med hjälp av hans tankar om sociala fakta (*Social facts*) visa att det vetenskapligt går att beskriva sociologins studieobjekt (Ritzer, 2008:75f), (Durkheim, 1983:15-17). Han visar mängder med prov på det i forskningsanalyserna i *Självmordet*.

Ett samhälles självmordstal kan endast förklaras sociologiskt (Durkheim, 1983:251). Självmordstalets stabilitet i olika samhällen är, enligt Durkheim, ett bevis för detta (Durkheim, 1983:252) En enstaka upplevelse kan inte orsaka ett självmord, utan det sker med andra socialt betingade faktorer. Individens känsla i stunden kan dock utlösa självmordet, men i ett samhälleligt perspektiv är det sociologiska orsaker som driver självmorden i hela samhället. Han beskriver tre (enligt Ritzer fyra (Ritzer, 2008:91)) olika typer av självmord som inte baseras på individens egna anledningar utan endast de sociologiska faktorer som skapar det tryck eller förutsättningar för individen att reagera med självmord som konsekvens.

Det egoistiska självmordet (Durkheim, 1983:95ff) är när individens beslut väger tyngre än gruppens regler (Durkheim, 1983:162), och på grund av sekularisering, ökad utbildning och ökad levnadsnivå saknar individen det större syftet till livet som hon haft tidigare. Denna saknad skapar en tomhet som kan innebära att en upplevelse ger upphov till självmord. Kulturer med starkare grupper, Durkheim ger exempel på ortodox kristendom eller judendom inom religionen (Durkheim, 1983:102), ger färre självmord, medan kulturer med starkare individperspektiv, protestantiska stater som Sverige och Norge, har högre självmordstal.

Altruistiskt självmord är när individen väger lätt mot samhället (Durkheim, 1983:171ff). Det finns moraliska värderingar i gruppen som gör att självmord är ett alternativ vid olika situationer. Altruistiska självmord är mer kopplat till primitiva samhällen med starka gruppvärderingar och egoistiska självmord till moderna samhällen där individens frihet satts så högt att inget annat styr, och inget annat ger mening.

Anomiska självmord är en variant som ligger på en annan ledd än det egoistiska och det altruistiska. Det anomiska självmordet handlar om att individen tappar bort de regler och värderingar som samhället stått för under perioder av stark rörelse och förändring i samhället och av individens omkringliggande faktorer (Durkheim, 1983:197ff).

Hans slutsats är att självmord är och har varit en naturlig del av alla samhällen och att det är en tydlig effekt av det sociala livet. Han föreslår åtgärder för att undvika egoism och altruism och till viss del även anomiska tendenser genom en ökad betydelse för yrkesgruppen som bärare av solidaritet, värderingar och social styrning (Durkheim, 1983:299). Däremot är Durkheim tveksam till könens framtida samlevnad. Han spår en fortsatt anomiskt driven självmordsmängd såvida inte män och kvinnor kan närma sig socialt. Detta sker dock på för mig rätt ålderdomliga utgångspunkter (Durkheim, 1983:300).

b) Hur framförs budskapet? Vilka utgångspunkter har han för sin framställning?

Studieobjektet är självmordet som handling. Individerna är aktörer som utför denna gärning av olika skäl, och samhället bidrar med påverkan som driver dess medborgare till självmord i större eller mindre grad beroende på hur samhället är uppbyggt. Dessa samhällets byggstenar kan vara både materiella och icke-materiella (Ritzer, 2008:77) och är de sociala fakta som Durkheim ansåg att vi kan studera. Sociala fakta är fenomen och skeenden i samhället som står utanför individen själv, som är större än handlandet hos en enda individ. Sociala fakta driver oss till att undersöka drivkrafter i samhället som svar på varför en människa reagerar och handlar som hon gör, snarare än att gå in i individen själv och arbeta psykologiskt. Teorin är underbar och kopplar till mina egna tankar om hur vi integrerar individer med olika grader av integritet och vad som är effektivt vid olika tillfällen.

Han börjar med att definiera begreppet självmord (Durkheim, 1983:22). Han konstaterar därefter väldigt pedagogiskt att självmord inte är enbart en individuell handling som utförs med skäl som endast går att studera utifrån individen, utan att det finns en tydlig social koppling och att vi får ett helt nytt fenomen när vi ser på självmord ur samhällets och historiens perspektiv (Durkheim, 1983:23ff). Han ger enkla exempel på hur olika länders självmordstal förändrats över åren och visar att även om talen skiljer sig åt mellan länderna följer de samma utvecklingsmönster. Han visar lika logiskt att det inte finns någon koppling mellan ett samhälles självmordstal och dess förekomst av mentalsjukdomar (Durkheim, 1983:57) eller mellan ras eller arv (Durkheim, 1983:61). Inga klimat- eller temperaturförhållanden påverkar självmordsfrekvenserna, utan det är däremot det sociala livets intensitet under året som förändras och som påverkar (Durkheim, 1983:85).

Han nämner sedan att han inte kommer att lista alla orsaker till självmord (Durkheim, 1983:29) utan avgränsar sig till att studera de sociala faktorer som bestämmer samhällets självmordstal, och det räcker enligt Durkheim att studera sociala fakta istället för de individuella detaljbesluten.

Durkheim använde sig av empiri för att bevisa sina teser, och han hade ett hypotetisk-deduktivt sätt att angripa sina problem (Thurén, 2008:29). Han hade logiska hypoteser innan han körde igång, både vad självmordsfrekvenserna orsakades av och vad de inte orsakades av. Det var dessa han satte upp för att falsifiera och försöka bekräfta.

Durkheim har en, utifrån dagens samhälle, udda syn på både rasbegreppet (Durkheim, 1983:58f), judendom och judar (Durkheim, 1983:kap 2) samt kvinnor män (se kommentarer om kvinnlig sexualitet (Durkheim, 1983:237)). Jag anser dock att han lyckas hålla sig väldigt neutral till sina egna fördomar och fantasier och visar med kraft att sociologin som vetenskap kan fylla ett väldigt viktigt syfte att förklara hur vårt samhälle formas av oss individer, samtidigt som det påverkar oss individer på ett sätt som vi inte alltid är medvetna om eller ens kan styra.

c) Hur kan man applicera Durkheims argumentation på ett idag aktuellt tema?

Durkheims tankar och idéer om de olika sociologiska typerna av självmord skulle mycket väl kunna appliceras på de kulturella stadier som en organisation befinner sig i, och det skulle gå att diskutera dels hur detta påverkar verksamheten (såsom varande det arbete och de aktiviteter som människorna i organisationen utför enskilt eller tillsammans) och dels vilka medel som kan sättas in för att nå de mål som organisationen och dess ägare satt upp.

Det egoistiska perspektivet applicerat på en organisation är likt Durkheims beskrivning när de anställda inte lägre känner någon sammanhållning och att gemensamma sedvänjor, värderingar och traditioner slutat fungera som drivkrafter för ett enat synsätt (Durkheim, 1983:120). Detta kan uppstå på flera sätt; bristande tydlighet från ledningen i mål eller instruktioner, frånvaron av uppföljning eller intresse för hur det går ute i organisationen eller när verksamheten bedrivs väldigt individuellt och teamarbete saknas. Individen blir ensam och lämnad till sin egen bild av verksamhet, resultat och kvalitetskrav mm. Utan vare sig styrning eller uppföljning, i avsaknad av både beröm och kritik tappar den enskilde anställde all bekräftelse och till slut sin identitet i organisationen. Bortsett från att verksamheten tappar i effekt, så ökar risken för oönskad stress och i förlängningen sjukskrivning.

Det altruistiska perspektivet ritar upp en organisation med väldigt stark sammanhållning, karismatiska ledare och tydliga värderingar som berättar för alla hur arbetet ska utföras. Kulturen präglas av starka traditioner, symboler och ett stort socialt tryck på individen på hur hon ska agera och bete sig. Ofta kompletterar strukturen i organisationen genom tydlighet i arbetsordning, målformuleringar eller rena instruktioner. Kulturen och strukturen i samverkan lämnar väldigt lite åt individen att skapa själv. Detta präglar enligt min egen erfarenhet

företag som startats av några få personer, och som fortsättningsvis, även när företaget växt sig stort, driver företagets hela verksamhet genom sig själva och de grundvalar som företaget en gång byggdes på. Denne eller dessa få individer styr verksamheten genom ett karismatiskt ledarskap men med stor kontroll på arbete och resultat. Det kan kännas bra att vara anställd och arbeta i en organisation som denna, men så fort den anställde lär sig tillräckligt mycket, och når tillräckligt stor förståelse om både olika verksamhetsmodeller och sina egna behov av utveckling skapas en konflikt där individen riskerar att alieneras från både sina arbetsuppgifter och organisationen i sig.

Det anomiska perspektivet på organisationen är det mest intressanta. Där de egoistiska och altruistiska alternativen existerar som två poler vilka sällan existerar i sin mest extrema form, är det anomiska perspektivet ständigt närvarande. När det finns fasta regler som den anställde måste underkasta sig (Durkheim, 1983:217) kommer förklaringar kring framgångar och motgångar att kunna skapas utifrån organisationen som den anställde ingår i och den verksamhet som denna organisation utför. Men när förändringar av olika slag drabbar den anställde, oavsett om det är i hierarkin och maktfördelningen genom omorganisation eller resultatförändringar som skapar överflöd och starka resultat eller åtstramning och röda siffror, så skapas obalans och spänningar (Durkheim, 1983:212) vilket driver anställda in i dagar fyllda av både möjligheter och risker. Det som tidigare var tydligt och klart måste nu skapas i varje situation. Anomitillstånd i en organisation är i dagens samhälle ständigt närvarande, och Durkheim konstaterade just detta (Durkheim, 1983:297) att ett socialt system i snabb förändring har anomitendenser som en naturlig beståndsdel.

Detta ger oss en bra bas till förståelsen vad vi som verksamhetsutvecklare kan göra för att minska effekterna av egoistiska och altruistiska kulturer samt att hålla de anomiska tendenserna i schack.

Durkheim, E. (1983). *Självmordet*. Lund: Argos

Ritzer, G. (2008). *Sociological Theory* (7th ed). New York: MacGraw-Hill.

Thurén, T. (2008). *Vetenskapsteori för nybörjare* (uppl 2). Malmö: Liber